

Foreldre underrapporterer om konflikter og utfordringer i forkant av mekling

Solveig Dittman , Linda Larsen og Tonje Holt

Forfatterne oppgir ingen interessekonflikter

Foreldre underrapporterer om konflikter og utfordringer i forkant av mekling

I 2016 innførte familievernets *differensiertmeklingstjeneste*, som innebærer at meklings sakene forhåndssorteres for å kunne gi mer målrettet hjelp. Når foreldrene bestiller meklings samtale, må de besvare åtte spørsmål i differensieringsverktøyet. Ut fra svarene kartlegger man grad av konflikt, tillit til medforelder samt hvorvidt det er problemer med rus og/eller vold i foreldreskapet. Dette verktøyet er ikke tidligere blitt validert. I denne artikkelen har vi sammenlignet foreldrenes svar på disse spørsmålene med foreldrenes svar på de samme spørsmålene når de gis anonymt på et spørreskjema kort tid etterpå. Dette vil gi verdifull informasjon om hvorvidt man ved differensieringen lykkes i å skille ut sakene hvor det er stort hjelpebehov.

Den norske meklingsordningen

Mekling ved samlivsbrudd har som formål å hjelpe foreldre å komme fram til en avtale om foreldreansvar, bosted og samvær som er til det beste for barnet. Med unntak av noen eksterne meklere utøves mekling av psykologer og familierapeuter som er ansatt i familievern tjenesten. Familievern tjenesten er et lavterskeltilbud med en systemisk grunnforståelse, og foruten mekling tilbyr tjenesten hjelp med relasjonelle problemer til familier og til par med barn. Ifølge Ekeland er «Meklerens oppgave ikke å løse konflikten, men å stille seg «i midten» av den og på den måten hjelpe partene å komme fram til en løsning» (2010, s. 734). Uavhengig av om foreldrene har blitt enige eller ikke, mottar de etter endt time en meklingsattest som de trenger for å søke om separasjon (jf. ekteskapsloven, 1991, § 26), utvidet barnetrygd (jf. barneloven, 1981, § 51) eller for å ta saken til retten (jf. barneloven, 1981, § 61 første ledd nr. 1). Meklingsordningen har vært og er fremdeles i endring. I 2007 ble antall obligatoriske timer endret fra tre til én, og så sent som i slutten av 2020 ble det i et forslag til ny barnelov foreslått at den ene obligatoriske meklingstimen skal byttes ut med én «foreldresamtale». Foreldre som ikke blir enige etter foreldresamtalen må derimot møte til syv timers mekling før de har anledning til å bringe saken inn for domstolen (NOU 2020:14).

Ikke god nok hjelp i høykonfliktsakene

I Norge er mekling i dag obligatorisk for alle foreldre som skal gå fra hverandre og som har barn under 16 år, også for dem som i utgangspunktet er enige. Dette er unikt i internasjonal

sammenheng, og et tilbakevendende spørsmål har vært om dette er hensiktsmessig ressursbruk. En stor evaluering av meklingsordningen gjennomført av forskere fra SINTEF konkluderte med at ordningen ikke var til god nok hjelp for foreldre med langvarig og høy konflikt (Ådnanes et al., 2011). Gulbrandsen og Tjersland (2013) fant lignende resultat i sin studie; for syv av ti foreldre i høykonflikt ledet ikke meklingen fram til avtale. Til tross for at foreldre tilbys totalt syv meklings timer, ble 70 % av høykonfliktsakene avsluttet etter andre time. Samtidig registrerer domstolen en økning i foreldretvistsaker (Viblemo et al., 2016).

Differensiert meklingsjeneste

Siden studier har vist at meklingsordningen har hatt liten effekt for høykonfliktfamilier, startet derfor Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) i 2014 arbeidet med å utvikle en differensiert meklingsjeneste. Ordningen ble så smått innført i 2016 og skulle sikre mer tilpasset hjelp til alle brukerne, særlig til høykonfliktfamiliene, samt kvalitetssikre og heve det faglige tilbudet i familieverntjenesten (NOU 2019: 20). Den differensierte meklingen innebærer at sakene sorteres inn i ulike forløp basert på foreldrenes hjelpebehov. Sorteringen skjer ved at foreldre besvarer åtte spørsmål når de bestiller meklings. Spørsmålene er utviklet av tjenesten selv ut fra erfaringsbasert kunnskap og omhandler tematikk knyttet til 1) uenighet om bosted, samvær og foreldreansvar, 2) utfordringer og konflikter i foreldresamarbeidet, 3) tillit til den andre forelderen, 4) hvorvidt foreldrene har vært i retten i forbindelse med en foreldretvist, og 5) problemer knyttet til rus eller vold (se appendiks for en nærmere beskrivelse av spørsmålene).

Meklerne får ikke vite hvem av foreldrene som har svart hva, og foreldrene får ikke på noe tidspunkt vite hverandres svar. Hvert svar har en poengskår, og basert på summen kategoriseres meklings som enten A, B, C eller risikosak. A-løp er for foreldre med liten grad av konflikt. De er stort sett enige om innholdet i avtalen om foreldreansvar, bosted og samvær for barnet. B-løp er for foreldre med noe grad av uenighet, hvor en eller begge er preget av bruddet og trenger hjelp til å kommunisere om en avtale for barnet, men også til å reetablere foreldreskapet. C-løp er for foreldre med stor grad av konflikt, som for eksempel vurderer å ta saken til retten, og som har liten grad av tillit til hverandre. I risikosakene har foreldrene svart «ja» eller «vet ikke» på spørsmål om en eller begge har problemer med rus eller vold, og i tillegg kan de ha svart at de har konflikter om barna. Basert på hvilken type sak, eller løp, de tildeles, får foreldrene tilpasset innkalling og informasjon

i forkant av meklingen. I C-løp og risikosakene blir det oftest satt opp to meklere fra første time. Tjenesten har også utviklet «prosessmekling» for foreldre i C-løp. Dette innebærer at foreldrene tilbys et lengre forløp som både omfatter individuelle samtaler med mekler, et to-timers minikurs om foreldrekonflikt samt barnesamtale. Ved å presentere meklingen som en prosess er håpet at flere foreldre møter til samtaler utover den obligatoriske timen. Etter at en innførte differensiert mekling, viser tall fra Bufdir at gjennomsnittlig tidsbruk i mekling har gått opp fra 1,73 til 2,5 timer (NOU 2019: 20, s. 114).

Foreldrenes svar på telefon sammenlignet med svarene deres på et elektronisk spørreskjema

Differensieringsverktøyets nest siste spørsmål dreier seg om hvorvidt en av foreldrene har problemer med rus og/eller vold. Dette er særlig sensitive tema hvor det kan være vanskelig å innhente pålitelig informasjon (O'Reilly et al., 2010; Stockwell et al., 2004). Metoden som benyttes for å hente inn sensitiv informasjon, kan ha betydning. Det har vist seg å være lettere å fortelle om sosialt lite ønskelig atferd ved å svare på et elektronisk spørreskjema sammenlignet med intervju ansikt-til-ansikt eller over telefon (Zhang et al., 2017), og elektronisk spørreskjema avdekker flere kvinner utsatt for partnervold enn ved direkte utspøringer eller utspøringer over telefon (Kataoka et al., 2010; Webster & Holt, 2004). Vår hypotese er at flere foreldre underrapporterer om rus og vold på telefon før meklingstimen sammenlignet med det de oppgir i det anonyme spørreskjemaet.

«Familier i Norge: foreldreskap, samliv og konflikt» (FamilieForSK-studien) er en longitudinell studie som undersøker hvordan forhold i familien henger sammen med barns trivsel og utvikling. I denne artikkelen har vi brukt data fra foreldre som ble invitert til å delta i studien da de møtte til mekling i familieverntjenesten.

Formål og problemstillinger

Det overordnede formålet med denne studien er å få mer kunnskap om validiteten til differensieringsverktøyet som har blitt brukt i familieverntjenesten siden 2016. Vi ønsker særlig å se på spørsmålet som handler om rus og/eller vold, da vi antar at dette temaet er særlig sårbart for underrapportering. Vi undersøker tre delproblemstillinger:

- 1 I hvor stor grad er det samsvar mellom svarene foreldrene oppgir på telefon til tjenesten, og svarene de oppgir i et anonymt elektronisk spørreskjema?
- 2 I hvor stor grad underrapporterer foreldre utfordringer generelt når de svarer på spørsmål over telefon, og hva kjennetegner foreldrene som underrapporterer om utfordringer når det gjelder konfliktnivå, forekomst av fysisk vold, psykiske plager, alkoholbruk og vold i egen oppvekst?
- 3 I hvor stor grad underrapporterer foreldre om rus eller vold i foreldreskapet når de svarer på spørsmål over telefon, og hva kjennetegner foreldre som underrapporterer om rus eller vold når det gjelder konfliktnivå, forekomst av fysisk vold, psykiske plager, alkoholbruk og vold i egen oppvekst?

Metode

Rekruttering

Data ble hentet fra FamilieForSK-studien. Familiene ble rekruttert og samtykket til deltakelse da de var til samtale i familieverntjenesten i forbindelse med parterapi, mekling eller foreldresamarbeid. Totalt deltar 2831 familier i studien, hvorav 2729 deltakere er mødre, 2467 er fedre, og 1454 er barn. Dersom begge foreldrene samtykket til å delta i studien, svarte også terapeut/mekler fra tjenesten på et spørreskjema vedrørende den spesifikke familien. Utvalget i denne artikkelen består av foreldre som har møtt til mekling i forbindelse med samlivsbrudd eller foreldretvist, og hvor vi også har informasjon om hvilket løp de ble tildelt i tjenesten.

Beskrivelse av utvalget

Utvalget i denne artikkelen bestod av 761 foreldre fra 514 familier (352 fedre, 409 mødre). I 247 familier deltok begge foreldrene, og i 267 familier deltok kun mor eller far. Gjennomsnittsalder var 39 år (standardavvik (S) = 8, spennvidde 19–62). Av disse bodde 3 % fortsatt sammen, 25 % var i ferd med å flytte fra hverandre, 38 % hadde bodd fra hverandre i mindre enn seks måneder, 32 % hadde bodd fra hverandre i mer enn seks måneder, og 2 % hadde aldri bodd sammen. For gruppen som hadde bodd fra hverandre i mer enn seks måneder, var det i gjennomsnitt tre år ($S = 3$) siden de flyttet fra hverandre. Omtrent halvparten (53 %) av familiene hadde ett barn, 41.8 % to barn og 5.2 % hadde tre barn eller flere. Det var 18 % av foreldrene som oppga at de også hadde barn fra et annet forhold. På spørsmål om hvordan familien hadde klart seg økonomisk til nå, svarte 20.4 % «vi har klart oss svært bra», 41.7 % «vi har klart oss bra», 31.8 % «vi har klart oss», 5.6 % «vi har klart oss

dårlig», og 0,5 % svarte «vi har klart oss svært dårlig». Av alle foreldrene var 68.3 % i lønnet arbeid (80 % stilling eller mer), 9.7 % arbeidet deltid, 2.4 % var under utdanning, 2.4 % i foreldrepermisjon, 9.8 % var sykemeldt eller ufør, 4.4 % var arbeidssøkende og 3 % svarte «annet» på spørsmål om arbeidssituasjon.

Måleverktøy

Tildeling av meklingsløp

Kategorisering i ulike meklingsløp (henholdsvis A, B, C og risikosaker) ble avgjort ved hjelp av differensieringsverktøyet (se appendiks for detaljert gjengivelse av verktøyet med poenggivning). Spørsmålene har to og tre svarkategorier som kan gi poeng mellom 0 og 1000. Poengene summeres, og basert på denne summen blir foreldrene tildelt A-løp (0–74 poeng), B-løp (75–199 poeng), C-løp (200–499 poeng) og risikosak (500 poeng eller mer). I de tilfellene der tjenesten har innhentet svar fra begge foreldrene og foreldrenes poengsum er ulik, blir den høyeste poengsummen lagt til grunn for tildeling av løp. I de tilfellene hvor tjenesten kun har svar fra den ene forelderens, blir denne forelderens svar utslagsgivende, og en poengsum tilsvarende A-løp blir oppjustert til et B-løp. Tjenesten gjør dette for å ta høyde for eventuell konflikt. I denne artikkelen har vi utregnet tildeling av løp på samme måte som tjenesten. Vi har imidlertid ikke oppjustert til B-løp dersom kun en av foreldrene deltok i studien, fordi vi vurderer at valget om ikke å delta i en studie ikke kan sidestilles med ikke å besvare telefonen når familieverntjenesten ringer.

Foreldrekonflikter

De ulike aspektene ved foreldrekonflikter ble målt med Conflicts and Problem-Solving Scales (CPS; Kerig, 1996), et instrument som ble utviklet for å måle aspekter ved foreldrekonflikt som er særlig skadelige for barn. Instrumentet er oversatt til norsk av FamilieForSK-studien, og kortversjonen som ble benyttet i denne artikkelen, er utviklet på bakgrunn av en valideringsstudie utført av forskerne i prosjektet (Helland et al., 2021).

Konfliktnivå. Vi lagde en indeks for konfliktnivå som ble satt sammen av et mål på frekvensen av konflikter (CPS-FR) og et mål på verbal aggresjon ved uenigheter (CPS-VA), begge fra CPS. Frekvensen av konflikter ble målt med to spørsmål om hvor ofte foreldrene har små og store uoverensstemmelser, fra *en gang i året* (skåret 1 for små uenigheter, 2 for store) til *nesten hver dag* (skåret 6 for små uenigheter, 12 for store). Totalskår går fra 3 til 18. Verbal aggresjon ble målt med tre spørsmål om hvorvidt foreldrene opplever at medforelder 1) «anklager», 2) «skjeller ut, banner, fornærmer» og 3) «sier noe for å såre eller anklage». Svaret skåres på en Likert-skala fra 0 (aldri) til 3

(ofte). For å lage indeks for konfliktnivå ble skårene fra CPS-FR og CPS_VA omgjort til en 4-punkts Likert-skala. Cronbachs alfa for indeksen viste god indre konsistens ($\alpha = .78$).

Fysisk voldelige konflikter. Fysisk vold under konflikt mellom foreldrene ble målt med CPS-fysisk aggresjon (FA). Deltakerne svarte på hvor ofte de blir utsatt for at medforelder 1) «kaster gjenstander, smeller dører, ødelegger ting», 2) «truer med å skade den andre», 3) «dytter, slår, sparker eller holder fast den andre» på en skala fra 0 (aldri) til 3 (ofte). Indre konsistens var god ($\alpha = .89$).

Angst- og depresjonssymptomer

En kortversjon av Hopkins Symptom Check List-25 (SCL-8) med åtte spørsmål ble benyttet for å måle angst- og depresjonssymptomer hos foreldrene (Tambs & Røysamb, 2014). Angst og depresjonssymptomene rangeres på en Likert-skala fra 0 (ikke plaget) til 3 (veldig mye plaget). Indre konsistens var utmerket ($\alpha = .93$).

Alkoholbruk

Alkoholbruk ble målt med tre spørsmål fra Alcohol Use Disorders Identification Test (Bush et al., 1998). Foreldrene svarte på hvor ofte de drikker alkohol (aldri = 0, daglig = 6), hvor mange alkoholenheter de vanligvis drikker (færre enn én = 0, til ti eller flere = 5), og hvor ofte de drikker mer enn seks alkoholenheter (aldri = 0, til nesten daglig = 4). Skalaene ble omgjort til 0 til 4 på de to første spørsmålene for å beregne gjennomsnittet.

Oppveksterfaringer

Forekomst av vold i deltakernes oppvekstfamilie ble innhentet med åtte spørsmål fra Den norske mor og barn-undersøkelsen (MoBa). Tre spørsmål kartla hvorvidt respondenten hadde vært vitne til vold eller alvorlig konflikt som barn. To spørsmål kartla hvorvidt respondenten selv var blitt utsatt for fysisk eller verbal vold og krenkelser, og tre spørsmål kartla opplevelse av hengivenhet mellom foreldre samt følelsen av å være elsket av mor og far. Svarene ble skåret fra 0 (aldri) til 4 (veldig ofte). Tre spørsmål ble reversert for å beregne gjennomsnittet. Indre konsistens var god ($\alpha = .82$).

Statistiske analyser

Vi benyttet Pearsons khi-kvadrattest for å undersøke eventuelle forskjeller i fordeling av løp mellom utvalget i studien som svarte på telefon til tjenesten og nasjonale tall fra familieverntjenesten.

Dette ble gjort for å undersøke hvor representativt utvalget i studien var med alle meklingsaker i familieverntjenesten. Vi fikk tilsendt oversikt over antall meklinger i familieverntjenesten nasjonalt, fordelt på A-, B-, C-løp og risikosak som ble avsluttet i perioden desember 2019 – januar 2020 fra Bufdir.

Deskriptive analyser ble gjennomført for å vise frekvenser og prosent av familiene slik de svarte på telefon, og slik de svarte i et elektronisk anonymt spørreskjema. T-tester for uavhengig utvalg ble gjennomført for å undersøke gruppeforskjeller mellom de som underrapporterte og de som ikke underrapporterte om vansker, hvor signifikansnivå $p < .01$ ble benyttet.

Da vi undersøkte grad av samsvar mellom svarene som ble gitt på telefon og svarene som ble gitt på elektronisk spørreskjema, gjorde vi det på familienivå, og den ene forelderens svar (den med lavest poengsum) ble midlertidig fjernet fra datasettet i den forbindelse. Da vi imidlertid undersøkte underrapportering, altså de tilfeller hvor foreldrene rapporterer om større problemer i det elektroniske spørreskjemaet enn på telefon, undersøkte vi dette på individnivå, fordi foreldrene svarte på vegne av seg selv når det gjelder foreldrekonflikt, psykisk helse, alkoholbruk og egne oppveksterfaringer. Alle analyser er gjennomført ved bruk av IBM SPSS Statistics 26.

Resultater

Da vi sammenlignet fordelingen av løp i vårt utvalg med den nasjonale fordelingen av løp slik den ble rapportert fra tjenesten, viste Pearson khi-kvadrattest en signifikant forskjell på fordelingen mellom utvalgene ($\chi^2 = 8.9, p < .01$). I hovedsak var det en lavere prosentandel C-løp i vårt utvalg enn det var i tjenesten.

Den første problemstillingen vi undersøkte omhandlet i hvor stor grad det var samsvar mellom svarene foreldrene i utvalget oppga på telefon til tjenesten, og svarene de oppga i et anonymt elektronisk spørreskjema. Svarene som ble oppgitt på telefon, samsvarte med svarene i det elektroniske spørreskjemaet for 85 % av A-løpene, 32 % av B-løpene, 77 % av C-løpene og 15 % av risikosakene. Tabell 1 viser frekvenser av de ulike løpene etter responstypene svar på telefon og svar via elektronisk spørreskjema. Generelt viser resultatene at det er flere risikosaker basert på de elektroniske svarene sammenlignet med svarene gitt på telefon.

Tabell 1

Oversikt over utvalgets fordeling av løp for responstypene svar på telefon og svar på elektronisk spørreskjema

Løp	Svar på telefon		Svar på elektronisk spørreskjema	
	Antall familier	Prosent	Antall familier	Prosent
A	283	55	237	46

B	90	18	133	26
C	115	22	62	12
Risikosak	26	5	82	16
Totalt	514	100	514	100

Merknad. Svarene er gitt på familienivå.

Videre ønsket vi å undersøke hvor mange som underrapporterte om vansker (basert på løpsinndelingen) da de svarte på spørsmål på telefon, sammenlignet med da de svarte på det anonyme spørreskjemaet, og hva som kjennetegnet respondentene som underrapporterte vansker. Resultatene viser at 30 % av foreldrene underrapporterte omfanget av problemer på telefon sammenlignet med det de oppga i det elektroniske spørreskjemaet. Til sammenligning svarte 58 % av foreldrene det samme på telefon som på elektronisk spørreskjema, mens 12 % overrapporterte om problemer på telefon sammenlignet med det de svarte på det elektroniske spørreskjemaet. For å undersøke nærmere hva som kjennetegnet foreldrene som underrapporterte på telefon, slo vi sammen de to siste gruppene (de som overrapporterte og de som svarte det samme) og sammenlignet dem med underrapporteringsgruppen. Underrapporteringsgruppen hadde signifikant høyere konfliktnivå og mer angst- og depresjonssymptomer enn gruppen som ikke underrapporterte ($p < .01$). Det var ingen signifikante gruppeforskjeller i bruk av alkohol, fysisk aggresjon eller oppveksterfaringer med vold. Resultatene fra t-testene er listet i tabell 2.

Tabell 2

Forskjeller i konfliktnivå, fysisk vold, psykiske problemer, alkoholbruk og vold i egen oppvekst når utvalget deles inn i 2 grupper basert på underrapportering/ikke underrapportering av løp

Variabler	Ikkeunderrapport		Underrapport		t-test
	Gjsn	S	Gjsn	S	
Konfliktnivå (CPS-FR, CPS-VA)	1,26	0,83	1,60	0,78	-5,10*
Fysisk voldelige konflikter (CPS-FA)	0,63	1,13	0,78	1,09	-1,63
Angst- og depresjonssymptomer (SCL-8)	0,71	0,66	0,95	0,86	-3,78*

Alkoholbruk (AUDIT)	1,02	0,62	1,06	0,64	-0,81
Vold i egen oppvekst (fra MoBa)	0,94	0,64	0,94	0,68	-0,04

Merknad. Gjsn: gjennomsnitt; S: standardavvik; CPS: Conflicts and Problem-Solving Scales; FR: Frekvens; VA: Verbal Aggresjon; FA: Fysisk Aggresjon; AUDIT: Alcohol Use Disorder Identification Test; SCL-8: kortversjon av Hopkins Symptom Check List; MoBa: Den norske mor, far og barn-undersøkelsen.

* Indikerer statistisk signifikansnivå $p < .01$

I den siste problemstillingen ønsket vi å undersøke hvor mange av foreldrene som underrapporterte om rus eller vold da de svarte på spørsmål på telefon sammenlignet med de som svarte på det elektroniske spørreskjemaet, og hva som kjennetegnet de som underrapporterte om dette. I 82 av meklings sakene i utvalget rapporterte minst en av foreldrene på det elektroniske spørreskjemaet at det var problemer med rus og/eller vold. Blant disse var det bare 15 % som basert på telefonintervjuet var en risikosak (noe som er en indikasjon på rus og/eller vold), mens 52 % ble tildelt C-løpet, 9 % B-løpet og 24 % A-løpet. Tildeling av både A, B og C utelukker rapport av vold. Det var altså hele 75 % av familiene som oppga rus eller vold i det elektroniske spørreskjemaet som svarte nei på dette spørsmålet da de ble intervjuet på telefon. For å undersøke hva denne underrapporteringen var assosiert med, sammenlignet vi underrapporteringsgruppen med gruppen som ikke underrapporterte om rus og/eller vold i foreldreskapet. Resultatene fra t-testene er listet i tabell 3. Underrapporteringsgruppen hadde signifikant høyere konfliktnivå ($p < .01$), mer angst- og depresjonssymptomer ($p < .01$) samt fysisk voldelige konflikter ($p < .01$) sammenlignet med gruppen som ikke underrapporterte om rus og/eller vold i foreldreskapet. Vi fant ingen signifikante forskjeller i alkoholbruk eller oppveksterfaringer med vold.

Tabell 3

Forskjeller i konfliktnivå, fysisk vold, psykiske problemer alkoholbruk og vold i egen oppvekst når utvalget deles inn i 2 grupper basert på underrapportering/ikke-underrapportering av rus og/eller vold.

Variabler	Ikkeunderrapport		Underrapport		t-test
	Gjsn	S	Gjsn	S	

Konfliktnivå (CPS-FR, CPS-VA)	1,26	0,81	1,82	0,72	-6,68*
Fysisk voldelige konflikter (CPS-PA)	0,57	1,07	1,17	1,20	-5,08*
Angst- og depresjonssymptomer (SCL-8)	0,75	0,70	1,02	0,90	-3,38*
Alkoholbruk (AUDIT)	1,02	0,60	1,11	0,68	-1,36
Vold i egen oppvekst (fra MoBa)	0,94	0,63	0,99	0,75	-0,80

Merknad. Gj.sn: gjennomsnitt; S: standardavvik; CPS: Conflicts and Problem-Solving Scales; FR: Frekvens; VA: Verbal Aggresjon; FA: Fysisk Aggresjon; AUDIT: Alcohol Use Disorder Identification Test; SCL-8: kortversjon av Hopkins Symptom Check List; MoBa: Den norske mor, far og barn-undersøkelsen.

* Indikerer statistisk signifikansnivå $p < .01$

Diskusjon

I denne artikkelen har vi undersøkt validiteten av differensieringsverktøyet som brukes i forbindelse med begjæring av mekling. I alt 30 % av foreldrene underrapporterte generelt om konflikter og utfordringer da de svarte på telefon sammenlignet med da de svarte anonymt i et elektronisk spørreskjema. Dette er i tråd med andre funn, som viser at elektronisk spørreskjema gir mer sannferdige svar om tabubelagt atferd sammenlignet med intervju ansikt-til-ansikt (Hussain et al., 2013; Zhang et al., 2017). Kun 15 % av foreldrene som i det elektroniske spørreskjemaet oppga at de har problemer med rus og/eller vold, oppga dette på telefon til tjenesten. Dette stemmer overens med andre studier, som har vist at det er vanskelig å avdekke vold fordi underrapportering er vanlig (Bair-Merritt et al., 2006; O'Reilly et al., 2010).

Det er mulig at noe av underrapporteringen på telefon kan tilskrives at besvarelsen i det elektroniske spørreskjemaet er anonymisert, men det kan også være andre årsaker til at foreldrene underrapporterer. Mange foreldre er i en sårbar situasjon når de begjærer mekling. Tiden forut for bruddet kan ha vært vanskelig og turbulent, men foreldrene er likevel avhengig av hverandres velvilje

for å bli enige om fordelingen av tiden med barna. Om de er usikre på om ekspartneren får vite svaret deres, kan det være et konfliktdeppende grep å holde litt igjen når de besvarer hvorvidt de har konflikter og utfordringer. Foreldre kan også være skeptiske til hvilke konsekvenser det får dersom de svarer bekreftende på spørsmålet om en eller begge har problemer med rus og/eller vold, og noen vil kanskje frykte at barnevernet blir informert.

Resultatene viser at foreldre med større belastninger er mer tilbøyelige til å underrapportere på telefon enn foreldre som ikke har like store belastninger. Det kan være flere årsaker til dette. Studier av hjelpesøkende atferd har vist at tabu og skam er de viktigste barrierene for å oppsøke hjelp for personer som strever med psykiske plager (Barney et al., 2006). Mange kan være redde for å bli misforstått eller forhånds dømt av mekler. Manglende samarbeid og høyt konfliktnivå er uheldig for barna, og foresatte kan være bekymret for å bli stemplet som dårlige foreldre som ikke takler foreldrerollen. For mange er meklingen foreldrenes første møte med familievernet, og kanskje med hjelpetjenester generelt, og foreldre er naturlig nok usikre på hva de kan forvente.

Selv om resultatene viser at det er begrenset mulighet til å grovsortere hjelpebehovet til foreldrene gjennom differensieringsverktøyet, betyr ikke det at differensieringen er nytteløs. Screening av partnervold kan avdekke mer vold enn en ustandardisert utspørring eller ingen screening i det hele tatt (O'Reilly et al., 2010). Dette gjelder også for differensieringsverktøyet, som er et bedre alternativ enn ingen sortering. Screening kan også virke bevisstgjørende og fungere som en vekker for voldsutsatte (Spangaro et al., 2010). Det er samtidig viktig å være klar over begrensningene til verktøyet og settingen for screeningen, slik at en kan forhindre at differensieringen får uheldige utfall. Resultatene viser at halvparten av foreldrene som skulle vært identifisert som risikosak, ble identifisert som et C-løp. Det er høyere forekomst av rus- og voldsproblemer blant foreldre i høykonflikt enn blant foreldre i lavkonflikt (Helland & Borren, 2015; Ådnanes et al., 2011). Det er derfor ikke så overraskende at det befinner seg en gruppe foreldre i C-løpet som har problemer med rus og/eller vold i tillegg til konflikt. Dette er mekler sannsynligvis klar over. Mer urovekkende er det at en fjerdedel av foreldrene i denne underrapporteringsgruppen underrapporterer om samtlige problemer, og derfor er blitt tildelt A-løp. Differensieringen gir en indikasjon på hva mekler vil møte i rommet, og hvordan meklingen kan gripes an. Selv om de fleste meklere har erfart at løpet foreldrene er blitt tildelt, ikke alltid stemmer, er det et betydelig gap mellom A-løp og risikosak.

Implikasjoner for praksisfeltet og videre utvikling av differensieringsordningen

Differensieringsverktøyet er utviklet av familieverntjenesten ut fra erfaringsbasert kunnskap.

Temaene det spørres om, blir ansett som fornuftige med tanke på hvilke utfordringer foreldre ofte har når de går fra hverandre. Det var også viktig for tjenesten at spørsmålene skulle være få, og at silingen var en grovsortering. Vi vil påpeke at spørsmålene som benyttes, ikke er basert på validerte måleinstrumenter. Heller ikke skåringen som brukes, er validert. Vi kan derfor ikke vite sikkert om spørsmålene fanger opp fenomenene eller omfanget av dem på en reliabel måte, og hvorvidt grensene for de ulike løpene gjenspeiler reelle skillelinjer i omfang og belastninger hos foreldrene. Denne artikkelen har ikke evaluert hvorvidt verktøyet på en god måte fanger opp de fenomenene det har som mål å fange opp. Vi kan likevel ikke utelukke at resultatene og fravik i rapportering hadde sett annerledes ut dersom validerte skjemaer hadde blitt benyttet. Vi anbefaler at man drar veksler på validerte måleinstrumenter i eventuell videre utvikling og revidering av verktøyet.

Vi mener at en kartlegging kan bidra til en bedre tilpasset hjelp og til at viktige ressurser blir brukt mer målrettet der det er mest behov. Det kan også avdekke belastninger, vold og konflikter i familier, noe som er nødvendig å kjenne til for å kunne gi et best mulig tilbud. I den forbindelse tyder våre funn, og årsakene vi antar medvirker til at så mange foreldre underrapporterer, på at elektronisk spørreskjema gir mer valide svar enn et telefonintervju. Elektronisk gjennomføring gjør det mulig å gi utdypende informasjon på hvert spørsmål, for eksempel en nærmere definisjon av begrepene «rus» og «vold». Det vil også sikre at begge foreldrene får lik informasjon. Videre kan foreldrene selv velge tid og sted for når de ønsker å besvare spørsmålene, og bruke den tiden de trenger på dette. En hovedårsak til at foreldrene oppga flere utfordringer og problemer i det elektroniske spørreskjemaet, kan være at de besvarte spørsmålene anonymt, noe de ikke kan i tjenesten. Vi mener at elektronisk spørreskjema med de ovennevnte grepene kan gjøre differensieringen tryggere for foreldrene og dermed ha noe av de samme effektene som anonymiteten potensielt har. Det er uvisst i hvilken grad differensieringen former forventningene mekler har, og hvordan disse forventningene styrer meklers praksis for å avdekke konflikter, rus og vold, men det er ikke utenkelig at differensieringen i sin nåværende form ikke fanger opp foreldrenes utfordringer. Dette er viktig informasjon for mekler og tjenesten for å kunne videreutvikle tilbudet.

Begrensninger ved studien

Denne studien har gitt verdifull kunnskap om hvordan foreldre svarer på familieverntjenestens differensieringsverktøy. Likevel må noen begrensninger nevnes. Foreldrene som har deltatt i studien,

er ikke representative for alle foreldre som er til mekling i familievernet. Foreldre i risikogruppen er for eksempel underrepresentert. Basert på telefonintervju i tjenesten blir saken oppjustert til et B-løp dersom kun én forelder har svart. Her viker altså vår metode noe fra tjenestens, og de elektroniske spørreskjemaene gir derfor flere foreldre i A-løpet enn det telefonintervjuene gjør.

Vi må også ta noen forbehold i vår tolkning av resultatene. Foreldrene ble invitert til å delta i studien da de møtte til mekling. De har dermed svart på differensieringsspørsmålene til tjenesten forut for deltakelse i studien. Vi kan derfor ikke utelukke at foreldrene rapporterer om mer konflikt senere fordi disse har eskalert etter at foreldrene møtte til mekling. Vi mener imidlertid det er lite sannsynlig at resultatene er preget av dette, da mekling tvert imot pleier å bidra til reduksjon av konflikter, ikke eskalering (Emery et al., 2005).

Vi kan ikke vite sikkert at det er i det elektroniske spørreskjemaet vi finner de mest oppriktige svarene. Det er mulig at foreldrene har *overrapportert* om vanskene i det elektroniske spørreskjemaet. For eksempel kan de ha ønsket å sverte sin ekspartner i det elektroniske spørreskjemaet, der de har svart anonymt og ikke trenger å stå til ansvar for besvarelsen. Vi mener imidlertid det er lite sannsynlig. Underrapportering av rus og vold er et robust funn og en generell utfordring som forskning på slike temaer lider under. Selv med elektronisk spørreskjema vil det sannsynligvis være store mørketall når en kartlegger forekomsten av tabubelagt atferd. Foreldrene har også lite å hente på å overdrive utfordringene de opplever. I den grad respondenter vrir på svarene, er det mer vanlig å heller fremstille seg selv i et bedre lys (Krumpal, 2013). Spørsmålenes generelle art gjør det imidlertid vanskelig å fremheve seg selv, da de svarer på vegne av dem begge.

Konklusjon

Hensikten til familieverntjenestens med å innføre differensiert mekling var å gjøre hjelpen mer målrettet, slik at foreldre med konflikt og utfordringer skulle få mer og bedre hjelp. Differensieringen slik den gjennomføres nå, fungerer bedre enn en vilkårlig tildeling av løp, og er bedre enn ingen sortering. Likevel har denne studien vist at en stor andel av familiene som tjenesten ønsker å nå, ikke blir identifisert ved differensieringen fordi foreldrene underrapporterer vanskene. Det ser ut til at de som underrapporterte, utgjør en særlig sårbar gruppe, med høyere nivå av konflikt, psykiske plager og fysisk voldelige konflikter. Dette er viktig informasjon med tanke på videreføring av ordningen. Dersom meklingen skal bli mer differensiert i sin utforming og de ulike løpene skal ligge til grunn

for hvilket tilbud som gis, må en styrke validiteten til differensieringsverktøyet. Vi foreslår derfor at differensieringen blir gjennomført elektronisk, og anbefaler at eventuelle endringer i gjennomføring blir etterfulgt av en ny systematisk evaluering for å se om endringen har hatt ønsket effekt.

Appendiks

Differensieringsverktøyets spørsmål med poenggivning

- 1 Meklingen er begjært etter:
 - 1 Ekteskapsloven (0 p)
 - 2 Samboende ved brudd (0 p)
 - 3 Barneloven (100 p)
 - 4 Barneloven – tilbakesendt fra retten (0 p)
- 2 Har dere uenigheter om bosted, samvær og foreldreansvar?
 - 1 Ja (50 p)
 - 2 Av og til (25 p)
 - 3 Nei (0 p)
- 3 Opplever du utfordringer og konflikt i foreldresamarbeidet nå?
 - 1 Ja (50 p)
 - 2 Av og til (25 p)
 - 3 Nei (0 p)
- 4 Hvor lenge er det siden disse utfordringene oppstod?
 - 1 Under 6 måneder siden (0 p)
 - 2 Over 6 måneder siden (50 p)
- 5 Stoler du på den andre forelderen som forelder?
 - 1 Ja (0 p)

- 2 Litt (25 p)
- 3 Nei (50 p)
- 6 Har dere tidligere vært i retten med barnefordelingssak?
- 1 Ja (100 p)
- 2 Nei (0 p)
- 7 Et spørsmål vi stiller til alle: Har du eller den andre forelderen problemer knyttet til rus eller vold?
- 1 Ja (1000 p)
- 2 Vet ikke (500 p)
- 3 Nei (0 p)
- 8 Er problemet med rus eller vold erkjent av den det gjelder, og blir det tatt hensyn til i planlegging av bosted og samvær for barnet?
- 1 Erkjent og tatt hensyn til (-500 p)
- 2 Erkjent, IKKE tatt hensyn til (0 p)
- 3 Ikke erkjent (0 p)

Løp tildeles etter poenggivning etter følgende terskelverdier:

- 500 poeng eller flere: Risikosak
- 200 poeng eller flere: C-løp
- 75 poeng eller flere: B-løp
- Under 75 poeng: A-løp

Referanser

Bair-Merritt, M. H., Feudtner, C., Mollen, C. J., Winters, S., Blackstone, M. & Fein, J. A. (2006). Screening for intimate partner violence using an audiotape questionnaire: a randomized clinical trial in a pediatric emergency department. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 160(3), 311–316. <https://doi.org/10.1001/archpedi.160.3.311>

- Barneloven. (1981). Lov om barn og foreldre (LOV-1981-04-08-7). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>
- Barney, L. J., Griffiths, K. M., Jorm, A. F., & Christensen, H. (2006). Stigma about Depression and its Impact on Help-Seeking Intentions. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(1), 51–54. <https://doi.org/10.1080/j.1440-1614.2006.01741.x>
- Bush, K., Kivlahan, D. R., McDonell, M. B., Fihn, S. D. & Bradley, K. A. (1998). The AUDIT alcohol consumption questions (AUDIT-C): an effective brief screening test for problem drinking. *Archives of Internal Medicine*, 158(16), 1789–1795. <https://doi.org/10.1001/archinte.158.16.1789>
- Ekeland, T.-J. (2010). Mekling – en kontekstuell modell. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 47(8), 734–742.
- Ekteskapsloven. (1991). Lov om ekteskap (LOV-1991-07-04-47). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>
- Emery, R. E., Sbarra, D. & Grover, T. (2005). DIVORCE MEDIATION: Research and Reflections. *Family Court Review*, 43(1), 22–37. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2005.00005.x>
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2013). Hvordan virker obligatorisk foreldremekling ved store konflikter? I W. Gulbrandsen, *Obligatorisk mekling med foreldre i store konflikter*. [Doktorgradsavhandling, 2016]. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-53027>
- Helland, M. S. & Borren, I. (2015). *Foreldrekonflikt; identifisering av konfliktnivåer, sentrale kjennetegn og risikofaktorer hos høykonfliktpar* [Rapport Nr. 2015: 3]. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/publ/2015/foreldrekonflikt-identifisering-av-/>
- Helland, M. S., Holt, T., Gustavson, K., Larsen, L. & Røysamb, E. (2021). The Conflict and Problem-Solving Scale (CPS): Validation and development of a conflict strategy short-form using a Norwegian sample [Under fagfellevurdering].
- Hussain, N., Sprague, S., Madden, K., Hussain, F. N., Pindiprolu, B. & Bhandari, M. (2013). A Comparison of the Types of Screening Tool Administration Methods Used for the Detection of Intimate Partner Violence: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(1), 60–69. <https://doi.org/10.1177/1524838013515759>
- Kataoka, Y., Yaju, Y., Eto, H. & Horiuchi, S. (2010). Self-administered questionnaire versus interview as a screening method for intimate partner violence in the prenatal setting in

- Japan: A randomised controlled trial. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 10(1), 84. <https://doi.org/10.1186/1471-2393-10-84>
- Kerig, P. K. (1996). Assessing the links between interparental conflict and child adjustment: The conflicts and problem-solving scales. *Journal of Family Psychology*, 10(4), 454–473. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.4.454>
- Krumpal, I. (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: a literature review. *Quality & Quantity*, 47(4), 2025–2047. <https://doi.org/10.1007/s11135-011-9640-9>
- NOU 2019: 20. (2019). *Et styrket familievern – En gjennomgang av familieverntjenesten*. Barne- og familiedepartementet.
- NOU 2020: 14. (2020). *Ny barnelov – til barnets beste*. Barne- og familiedepartementet.
- O'Reilly, R., Beale, B. & Gillies, D. (2010). Screening and Intervention for Domestic Violence During Pregnancy Care: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 11(4), 190–201. <https://doi.org/10.1177/1524838010378298>
- Spangaro, J. M., Zwi, A. B., Poulos, R. G. & Man, W. Y. N. (2010). Six Months After Routine Screening for Intimate Partner Violence: Attitude Change, Useful and Adverse Effects. *Women & Health*, 50(2), 125–143. <https://doi.org/10.1080/03630241003705060>
- Stockwell, T., Donath, S., Cooper-Stanbury, M., Chikritzhs, T., Catalano, P. & Mateo, C. (2004). Under-reporting of alcohol consumption in household surveys: a comparison of quantity–frequency, graduated–frequency and recent recall. *Addiction*, 99(8), 1024–1033. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2004.00815.x>
- Tambs, K. & Røysamb, E. (2014). Selection of questions to short-form versions of original psychometric instruments in MoBa. *Norsk Epidemiologi*, 24(1–2). <https://doi.org/10.5324/nje.v24i1-2.1822>
- Viblemo, T., Tobro, M., Knutsen, V., Olsen, L., Gleinsvik, A. & Busch, R. (2016). *Kartlegging av foreldretvister etter barneloven*. Oxford Research AS.
- Webster, J. & Holt, V. (2004). Screening for Partner Violence: Direct Questioning or Self-Report? *Obstetrics & Gynecology*, 103(2), 299–303. <https://doi.org/10.1097/01.AOG.0000110245.83404.3d>
- Zhang, X., Kuchinke, L., Woud, M. L., Velten, J. & Margraf, J. (2017). Survey method matters: Online/offline questionnaires and face-to-face or telephone interviews differ. *Computers in Human Behavior*, 71, 172–180. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.006>

Ådnanes, M., Haugen G. M. D., Jensberg, H., Rantalaaho, M. & Husum, T. L. (2011). *Evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov* [Rapport Nr. A20162]. SINTEF. <https://www.sintef.no/globalassets/upload/helse/helsetjenesteforskning/a20162.pdf>